

CRNOGORSKI IDENTITET PRED EVROPSKIM IZAZOVIMA

Đuro Radosavović

The idea of this essay is to emphasize the importance of Montenegro's opening to Europe. Trying to explain the difference between the new Europe and the one that Montenegrin citizen is imagining, the author is searching for a solution how to bring closer the idea of new Europe to Montenegrin citizens. Also, in this essay the author made a presumption about other possibilities of Montenegrin prosperities and he explores the problem of Euro skepticism. The conclusion is that Montenegrin citizens need to choose life, as once said Albert Camus, and to open themselves to Europe.

Stavovi koje građani Crne Gore imaju o Evropi većinom zavise od medijskih izvještaja i izjava političara. Takvi stavovi su vrlo često proizvod lakomislenosti ili predrasuda, zaključci donešeni bez ikakvih analiza. Kao da je riječ o lošem prevodu ugovora, pri pomenu Evrope, već dugo se pogrešno forsira termin *put* i konstantno se griješi govoreći o *putu Crne Gore u Evropu*.

Većina građana Crne Gore smatra da je put u Evropu masovna migracija stanovništva, ili čak da će se odvojiti Crna Gora od susjednih država i da će kopno morem negdje otputovati. Skoro

da niko nije objasnio i ukazao da je *put u Evropu* zapravo transformacija društva i da je akcenat na zakonima koji će definisati dalje funkcionisanje naše države.

Way, riječ koja ne mora da označava samo put, već može biti i način ili forma. Približavanje Evropi jeste proces, ali takođe približavanje nije moguće izvršiti preko noći, jer je riječ o stremljenju. Iako se stiče utisak da je Evropa samo cilj do kojeg treba stići sa gasom do daske, a potom ugasiti motor i odmarati, riječ je o nečem mnogo komplikovanim i zahtjevnijem. Zato ne možemo govoriti o putu, već o konstantnom stremljenju, a mi moramo da transformišemo naš motor i učinimo da traje i da nas bezbjedno vodi naprijed, a što je najbitnije, taj motor mora biti naš perpetum mobile.

Da članstvo u Evropskoj Uniji zavisi samo od pukog izjašnjavanja, Crna Gora bi postala član još prije nekoliko godina. Činjenice su da još uvijek nismo ispunili uslove koje nam postavlja Evropska Unija, stoga je jasno da postoje izvjesni problemi, problemi u nama. Kao da smo vjerovali da će nam Evropa progledati kroz prste jer smo mi obnovljena, mlada država sa dubokim korijenima, te da će nam dozvoliti da prvo postanemo dio Evropske zajednice, pa tek nakon ulaska zahtijevati da transformišemo naše društvo.

Tu smo naišli na prvu prepreku koja je ključ za sve ostale, a to je da u Evropi kojoj kucamo na vrata pravila se poštuju i oprastanja nema.

Problem je u našem percipiranju Evrope i Evropske Unije, a najveća greška je što pojednostavljujemo ta dva termina. Slika koju imamo o Evropi zasnovana je na zastarelim podacima i nije stvarna slika nove, savremene Evrope. Olako smo krenuli na put u nepoznato, ne znajući što nas tamo očekuje, a ni što se sve od nas očekuje. Od suštinske važnosti je razjasniti pojam Evropske Unije, Evropejstva i uopšte napraviti razliku između stare i nove Evrope.

Evropejac je Alber Kami kad u trenutku kad se od njega traži da se opredijeli govori da je na strani čovjeka, na strani ljudi.

Većina građana Crne Gore govoreći o Evropi ima sliku koja ne odgovara stvarnosti. Zamišljati Francusku kao državu filozofa i pisaca, imati ideju da je Pariz i dalje grad belle Époque-a je iluzorno i nerealno. Pariz je isto kao i London grad u kojem više od trećine stanovnika nisu bijelci, a obično se više zgroze tom informacijom narodi na Balkanu nego li Englezi i Francuzi. Francuska je postala dom prvenstveno za Arape iz svojih bivših kolonija, kao i utočište za emigrante iz svih frankofonih zemalja. U pariškom parku, ispod Rusoove i Floberove statue noć na klupi provode emigranti, u zoru bježe od policije i idu da prodaju mini-Ajfelov toranj privjeske, a za to vrijeme komunalni radnici sređuju park prije nego li prva grupa turista dođe da uživa u statuama i parkovima Pariza. I to je jedna od slika nove Evrope koje mi nismo svjesni.

Francuska nije romantična zemlja iz filma *Ameli Pulen*, a mi smo dozvolili sebi da jednostrano posmatramo stvari, da vjerujemo u ono što se nama dopada, gubeći iz vida da je nakon *Ameli Pulen* stigao *Metju Kasovic* sa filmom *Mržnja* (*La Haine*) i uzdrmao cijelo Francusko društvo, a reagovao je i tadašnji predsjednik jer je film govorio o policijskoj torturi nad emigrantima. U filmu *Irreversible* koji je je istovremeno brutalan i sjajan, a kod nas je preveden loše da gore ne može biti *Otpozadi* takođe je data slika Francuske koja je uzdrkala javnost. Iako se oba filma služe provokacijom i prećerivanjem kao metodom skretanja pažnje, uspjeli su da izazovu određene promjene u društvu, da otvore tabu teme. Upravo to je značaj takvih djelovanja i angažovane umjetnosti koju Evropa i dalje baštini i koja je jedna od suštinskih dokaza Evropejstva.

Francuzi koji su ponosni na svoju istoriju i jezik se nisu zatvorili, već su kao i ranije u istoriji dozvolili da doseljenici izvrše uticaj na zvanični jezik jer je prirodno da se jezik mijenja.

Od izgovora pa sve do skraćivanja i poštapalica, jezik je doživio transformacije i ukoliko osoba uči francuski jezik u Crnoj Gori i pođe u Pariz, na ulici će tu osobu posmatrati kao da je putnik kroz vrijeme, jer govori jezikom iz prošlog vijeka.

Tako Francuska ima skoro neprekidnu između nit svojih dekadentnih pisaca, od De Sada, preko Rablea, Vijona, Flobera sve do Begbedea i Uelbeka. Svi oni su doprinijeli afirmaciji svoje kulture i promjenama u društvu. Begbede važi za noćnu pticu Pariza i njegovi romani su skeniranje grijehova francuske posrnule elite, dok je Uelbek depresivni mizantrop izvanrednog talenta koji je čak optuživan za rasizam jer je na papiru konstatovao realnost okruženja. Njih dvojica samo nastavljaju tradiciju Francuske književnosti.

Takođe, građani Crne Gore Italiju doživljavaju kao zemlju sa reklama Mulino Bjanko proizvoda, i dalje je vide kroz Felinijeve filmove i žele da vjeruju u zemlju iz filma Cinema Paradiso. Taj objektiv koji smo odabrali ne dozvoljava nam da jasno vidimo ljude poput novinara i pisca Roberta Savijana, koji je zbog svoje knjige Gomora o italijanskoj mafiji morao da utočište i sklonište nađe u Londonu gdje je kasnije pronašao čovjeka na sličnoj frekfenciji, Žulijana Asanza.

Sve države Evrope imaju svoje probleme i svoje otpadnike, odnosno borce za bolje društvo. Za njihovu pojavu kriva je istorija Evrope i njeni univerziteti koji već stoljećima njeguju kritičku misao i razum. Naučeni da misle svojom glavom, koliko god bili sputani, uvijek će se naći u Evropi ljudi koji će makar probati da svojim djelovanjem nešto promijene, dok će ih država naravno smatrati optadnicima, anarhistima, izdajnicima ili čak i teroristima.

Damir Karakaš, nekadašnji novinar crne hronike, karikaturista i pisac objavio je prije par godina fenomenalan putopisni roman koji može da služi kao obavezno štivo u svim državama koje se spremaju da uđu u Evropsku Uniju. Naslov ovog reality romana

je *Kako sam ušao u Evropu*. U autobiografskim pričama, Karakaš daje preciznu sliku nove Evrope i prikazuje sebe, novinara koji se odmetnuo i sa teškom harmonikom otišao da svira na ulicama Pariza. Njegov otac i ded su mineri po profesiji, a ded je bio miner i u nekim tunelima u kojima njegov unuk svira za novac. Bitno je što svira Karakaš na mostovima i prolazima. Svira Ličke narodne pjesme i tu je poeta, nije odabrao dodvoravanje Parižanima imitirajući njihov melos i šansone, već je zasvirao Ličke narodne pjesme, koje su bile prolaznicima mnogo interesantnije, naravno zato jer su iskrene i za njih nove, autentične. U toj situaciji je pjesma pitanje identiteta, Evropi je dosta imitacije njihove kulture, i samo autentičnost je na snazi. Njegov nastup je prerastao u performans i kao provokator se koristio kulturom u ispitivanju dometa svoje kulture i slobode. On je čak nosio maske hrvatskih pisaca i kratke natpise kojima je donekle uspio da istovremeno zbuni i zainteresuje prolaznike. Njegov život bio je između ulice i metroa, a opisao je precizno i kako funkcioniše hijerarhija uličnih svirača i prodavaca, skoro perfektno organizovana, baš kao i svaka kriminalna organizacija. Zna se u kojoj ulici sviraju Kinezi, Bugari, Rumuni, a u kojoj ostali.

Iako je upoznao surovost evropskog imigracionog zakona i ulice, Karakaš na pitanje da li se zalaže za ulazak Hrvatske u EU kaže jednostavno, da. Uprkos tome što je članica EU, Karakaš je nekoliko puta napadan zbog svojih oštrih izjava kojima detektuje nacionalizam i upozorava na reviziju fašizma i kao i većina mislećih pisaca iz Hrvatske kritikuje kler.

Nema velike razlike između grafit majstora iz Britanije Benksija i multimedijalnog umjetnika Damira Nikšića iz Sarajeva. Benksi je umjetnik koji je anarhista među grafit majstorima, umjetnik među uličarima, dok je Damir Nikšić na istoj ljevičarskoj liniji, samo što se umjesto spreja koristi humorom i video-formom. Njih dvojica spadaju u nove Evropejce, ljude koji se na najbolji mogući način bore za otrežnjenje ljudi i bolje

uslove života i kritikuju korporacijski imperijalizam i strahovlade.

U posljednjih nekoliko godina, na Berlinskom filmskom festivalu pobijedili su filmovi Danisa Tanovića i Fatiha Akin. To je samo dokaz koliko pažnje se poklanja problemima iz okruženja i koliko je Njemačka, a i Evropa svjesna da se problem ne smije gurati pod tepih. Fatih Akin, pobjednik Berlinskog festivala samo je jedan u nizu reditelja koji se bave temom emigranata. Pažnja koju izazivaju filmovi braće Darden i Tonija Gatlifa ukazuje da Evropa ne želi da zatvara oči pred emigrantima već da taj problem ističe i pokušava naći rješenje.

Iako je Evropa naizgled mirna, i čak ponekad izgleda da spava, čini se da su građani omamljeni medijima i izolovani, ljudi nisu gluvi na probleme, već su istinski osviješćeni. Evropa je crkve svela na svrhu muzeja, a način života je zaostavština pozitivnih hrišćanskih običaja koji su se potpuno vremenom transformisali u „zapadni način života“. Mišel Onfre u svojoj knjizi *Moć postojanja/ Hedonistički manifest* tvrdi da je Evropa ušla u post-hrišćanski period, i da živimo doba nihilizma. On polazi od Ničeove ideje o Evropskom nihilizmu kao kraju jednog univerzuma i teškoću pred dolaskom drugog. „Prelazno razdoblje, pometnja u identitetu između dvije vizije svijeta: jevrejsko-hrišćanske i druge, još neimenovane, nazovimo je za sada posthrišćanska – pošto nemamo neki prikladniji epitet, nećemo se prevariti. Samo vrijeme i napredovanje vijeka omogućiće nam da joj nađemo ime. Dakle, nihilizam.“

Evropska savremena praksa otpora leži u ideji da pojedinac postaje revolucionaran. Narod može da pristane na izrabljivanje ukoliko pristane vlada koju su izabrali, ali pojedinac ne. Pojedinac je u mogućnosti da bude slobodan čim otkáže poslušnost. Onfre se čvrsto drži Maksa Štirnera i njegove ideje o *ujedinjenju egoista* koji je shvatio „koliko akcija Jedinog ostaje ograničena naspram surovosti uspostavljenih vlasti“.

Štirner govori u slavu potpune slobode pojedinca, iako shvata koliko je za tog pojedinca značajno da ne ostane usamljen.

Upravo ta ideja može da uveže Tarik Alija, Antonija Negrija i Srećka Horvata.

Uprkos internetu koji omogućava zaobilaznje medija koji ograničavaju informisanje, građani Crne Gore imaju ponuđene dvije slike o Evropi. Jedna je slika koju forsiraju državni mediji, slika idealne i **bezrešne** Evrope čije članice žive u idealnom zajedništvu. Druga slika dolazi od Evroskeptika i prikazuje Evropu kao tamnica naroda, i što je jako interesantno, obrazloženje takve ideje ne zasniva se nikad na onom što propagiraju Evropski ljevičari i pojedinci revolucionari, već se uvijek uzima u obzir postojanje desničarskih frakcija u Evropi i izjave Evropskih konzervativaca koji makar statistički moraju postojati, ili pak na taj način skreću pažnju na sebe. Kurs koji Evroskeptici nameću ne nudi samo otklon od Evropske Unije i samostalnost, već uz sliku *izopačene* Evrope nudi opciju istoka koji baštini tradicionalne vrijednosti.

Upravo u toj tački se ujedinjuju građani Crne Gore koji žele bliže veze sa Moskvom ili sa Istanbulom. Ništa ih ne bi moglo naljutiti kao poređenje jer vjeruju da nemaju nikakvih sličnosti, čak smatraju sebe neprijateljima, ali njihove ideje počivaju na istim osnovama, duboko konzervativnim i religioznim, i mogu se okarakterisati kao opasne. Crna Gora, kao mediteranska zemlja koja je čudom uspjela da djelimično bude izuzeta iz rata devedesetih godina, iako je van svoje teritorije uzela udjela u ratu, nije imuna na Balkanske nacionalizme. Takođe, Crna Gora nema kapaciteta da se nosi sa bilo kojim novim žarištem u regionu, a da ne govorimo o bilo kakvim nemirima unutar svojih granica jer nije ni ekonomski stabilna država, i skoro da nema armiju. Kao država koja jeste multietnička, Crna Gora nema nikakvog osnova da se ugleda na bilo koje države koje svoj prosperitet i širenje uticaja zasnivaju na religiji i istorijskim

bliskostima. Ukoliko bi se opredijelila za bilo koji istočni talas koji ipak sebično priželjkuju ostrašćene grupacije u Crnogorskom društvu, to bi značilo kraj multietničke Crne Gore, i ne bi bilo govora o građanskom društvu jer bi sve počivalo na direktivama iz centara sa istoka, a pojedini građani bi se osjećali inferiorno u odnosu na građane druge religije.

Početkom devedesetih godina Crna Gora je napravila sličnu grešku, i u vrijeme pozitivnih revolucija u svijetu, kad se formirala nova moda i izdavali najbolji muzički albumi, umjetnost dobijala nove oblike, Crna Gora se zaglavila u blatu i još uvijek nije do kraja iz njega izašla. Sve dok u seoskim kafanama još uvijek skoro pola gostiju ima na sebi makar jedan maskirni odjevni predmet, ne možemo očekivati da će se roza košulja koju nosi neki mladić u gradu posmatrati samo kao boja. Evropa nije samo u poglavljima i pregovorima, već u biciklističkim stazama, dedovima koji farbaju kosu i tetoviranoj omladini. Pitanje slobode pojedinca još uvijek nije u Crnoj Gori došlo na dnevni red, nije riješeno. Tolerancija je ideal kojem crnogorsko društvo treba da teži.

Ono što Evropa može donijeti Crnoj Gori „preko noći“ jeste Evropejski duh i činjenicu da bi u tom slučaju zauvijek raskrstili sa duhovima iz balkanske krčme. Ekonomski, a ni vojno nismo dovoljno jaki da možemo biti potpuno nezavisni, osim ukoliko ne želimo izolaciju po modelu Sjeverne Koreje. Pred nama je izazov, i pogrešno je sanjati bilo kakvu zaštitu i protektorat od država iz regiona jer one nisu ni dovoljno jake, a takođe tokom istorije nisu se pokazale kao ravnopravni saveznici, već je Crna Gora u skoro svakom savezu i federaciji bila u podređenom položaju. Jedan od glavnih argumenata Evroskeptika jeste eventualna pomoć i investicije koje će Turska ili Rusija dati Crnoj Gori. Pitanje je da li i šta Crna Gora treba da da za uzvrat. Crna Gora nema šta da da osim svoju teritoriju, a ukoliko bi ponudila bilo kojim od te dvije države svoju teritoriju, ne bi više bila

Crna Gora, već periferija Rusije ili Turske, pa makar te pretenzije bile maskirane u naziv Evroazija. Ukoliko se Crna Gora okrene Evropi, ne računajući na ekonomsku pomoć, može makar očekivati surovost evropskih zakona koji bi učinili da bar ustav Crne Gore bude sproveden, pa makar to značilo da se ne odobri predsjedniku novi neustavni mandat.

Iako je Crna Gora tokom svoje istorije održavala bliske veze sa Rusijom, geografski položaj Crne Gore i svi istaknuti pojedinci koji se mogu smatrati „očevima Crne Gore“ bili su duhom reformatori, Evropejci u svakom smislu te riječi. Ono što bi Crna Gora mogla da očekuje jeste otvorenost granica, mogućnost olakšanog putovanja i što je najbitnije, mogućnost da studenti iz Crne Gore u većoj mjeri pohađaju evropske univerzitet na kojima će formirati kritičku misao i unaprijediti naše društvo u istinski građansko.

Pogrešno je nuditi građanima ideju o ekonomskom bumu i raju, i treba da je svima jasno da Crna Gora ne može i ne smije računati da će se nakon ulaska u Evropsku Uniju odjednom probuditi kao ekonomski stabilna država. Nama neće niko ništa pokloniti i sve ćemo morati svojim radom i zaslugama da zaradimo. Tu se završava bilo kakav san o (nezasluženom) ekonomskom procvatu.

Rad i napor je ono što nas očekuje, a čemu mi nismo previše vični. Upravo taj težak zadatak koji stoji pred Crnu Goru jeste izgovor Evropskepticima da zasnivaju svoje stavove o Evropskoj Uniji kao tamnici naroda. Neznanje i nepoznavanje moderne Evrope, a i njene istorije obebjeđuje Evroskepticima podršku. Evroskeptik nije isto što i sveskeptik. Sveskeptik sumnja u sve, svjestan pojma utopija i ljudske nesavršenosti, odnosno pokvarenosti, dok Evroskeptik izvlači par statističkih podataka o ekonomskoj propasti članica Evropske Unije i predviđa svima istu sudbinu.

Iza većine Evroskeptika stoji konzervativac ušuškan u jasli religije.

Ukoliko uzmemo u obzir stanje naše ekonomije, satiričar bi zaključio da sve i da su istinite teorije da ulazak zemalja u Evropsku Uniju urušava ekonomiju novih članica, ekonomija Crne Gore je u toliko lošem stanju da nema bojazni da će je učlanjivanje u EU još više oslabiti. Više je vjerovatna opcija da će nakon ulaska u Evropsku Uniju Crna Gora biti u prilici da ugosti na lakši način više turista koji će imati mnogo manje prepreka da pređu granice.

Često se navodi primjer Hrvatske i Slovenije i slabljenje njihove ekonomije nakon ulaska u Evropsku Uniju. Međutim, na staroj granici između Slovenije i država Evropske Unije postojali su stubovi koji su bili međa između Slovenije i EU. Građani Slovenije su na dan pristupanja Evropskoj Uniji kidali stubove i parčad nosili svojim domovima. Simbolično,

ponavljali su radnju koju su izvršavali građani Berlina noseći kao uspomenu po ciglu Berlinskog zida. To je pitanje uspjeha, i to uspjeha koji treba razdvojiti od ekonomije.

Jedan od strahova približavanja Evropi jeste i gubitak nacionalnog identiteta. Prije svega, ne možemo očekivati od Evropskih država da cijene ono što mi ističemo kao vrijedno, ako se mi sami ne odnosimo prema našoj kulturnoj baštini na pravi način. Nacionalni identitet u Crnoj Gori je bio u zenitu u maju 2006. godine. Upravo tada, raspoloženje građana je bilo takvo da je većina očekivala ekonomski prosperitet, kao i relativno brzo približavanje Evropi. Od silnog entuzijazma, ostalo je pravdanje vladajuće elite koja za sve krivi svjetsku ekonomsku krizu. Igrajući se sa državnim pitanjima kao što su jezik, himna i zastava, politička elita u Crnoj Gori uspjela je da prisvajajući zasluge za obnavljanje nezavisnosti udalji ideju države od građana kojima je zaista stalo do Crne Gore. Predizborne kampanje zasnivaju se na zloupotrebi državnih simbola u partijske interese što kod jedne grupe građanski opredijeljenih Crnogoraca izaziva gađenje, dok kod protivnika ideje samostalne Crne Gore izaziva revanšizam.

Imajući u vidu vrijednosti i stremljenja nove Evrope i njenih istinskih predvodnika, Crnogorski nacionalni identitet nije ugrožen, ukoliko je postojan. Istina, izgleda da je energija i pozitivni nacionalni zanos istrošen i zloupotrijebljen u predizbornim kampanjama i grčevitoj borbi elite za očuvanje vlasti, ali je korijen posebnosti dubok i nadati se da će biti autentičan i zanimljiv Evropi kojoj je uvijek najbolji dio Crne Gore pripadao i sa kojom se takmičio.

Nije riječ o autorasizmu, jer Crnogorska posebnost nikad nije bila sa negativnim predznakom. Autorasizam, kao i rasizam Evropa ne toleriše jer ga posmatra kao kancer njihovog poretka, i upravo zato, svjesna strukture svog društva, Evropa insistira na različitosti, počev od zakona o zaštiti jezika, preko zdravog ponosa koji je očišćen od nacionalizma.

Sloboda, jednakost i razum jesu osnovni djelovi i kamen temeljac koji je ugrađen u Evropsku misao, još od Eseja Mišela de Montinja može se pratiti nit razuma koji ujedinjuje Evropu.

Uprkos inferiornom položaju koji Crna Gora ima u odnosu na Evropu, u našoj istoriji nema mrlji, i Crna Gora nije zaostajala, već prednjačila u velikim naprednim pokretima kao što je bio antifašistički. Sramno je što su u Crnoj Gori olako zaboravljene sve žrtve koje su njeni ljudi dali za slobodu, ne samo Crne Gore, već su čak gledali i šire, dajući svoje živote za oslobođenje južnoslovenskih naroda pa i same Evrope, imajući u vidu crnogorske dobrovoljce koji su se borili protiv antifašizma u Španiji.

Nažalost, izgleda da Crnogorski političari nisu svjesni da jedan osmijeh diplomate ne znači odsustvo nacionalizma ili podsmijeh. Crnogorski nacionalni identitet leži u pojedincu koji je sposoban da predstavlja svoju zemlju na pravi način i bude reprezent društva, da bude svjestan svoje istorije, pa i svojih mana i ekonomske nesreće u kojoj se nalazi njegova država. Crna Gora zavisi od transformacije društva u Evropsko, i zavisi od osviješćenih pojedinaca. Država je propuštala priliku da

nakon maja 2006. godine iskoristi začetak Evropskog duha i kao da je vladajuća elita vlastite interese stavila ispred državnih. Kasno, i bez jasnog plana država je pokrenula pitanje nacionalnog identiteta. U tom planu učestvuju i diletanti koji gradeći svoje karijere vuku pogrešne poteze afirmišući prevaziđene elemente tradicije koji nemaju dodira sa savremenim svijetom.

Crnogorska kulturna baština pod hitno treba obnovu i rekonstituisanje jer je pretrpana mnogim podacima i ličnostima koje i nisu „za izvoz“ , a nisu čak ni zaslužili stranice u našim istorijskim čitankama. Crnoj Gori su potrebni superheroji, istorijske ličnosti koje su imale viziju, a čiji su životi bili dovoljno zanimljivi i poučni, takve biografije su izmišljali najbolji Evropski pisci. Crna Gora ne smije u Evropu ići samo sa Njegošem, a daleko od toga da ep i Njegoš i Marko Miljanov jesu za skrivanje ili zapostavljanje, ali treba takođe istaći zanimljive i mnogo bitne ličnosti kao što su Anto Gvozdrenović, Gopčević, Stefan Zanović i Nikola Petanović, osobe koje ni po kojem uslovu nisu zaostajale za mislećom elitom Evrope i Amerike, već su bili vizionari i napredni ljudi.

Crna Gora u kulturi mora pronaći svoj model autentičnosti, a to nije moguće sve dok država bira podobne djelatnike i pisce koji će pisati o svemu što državi odgovara, smatrajući svaku zdravu kritiku napadom na državu, poistovjećujući sebe sa državom. Mora se naglasiti da država Crna Gora nije trajala i neće trajati koliko vijek prosječnog političara, pa makar on živio i stotinu godina, već naravno, duže. Takvim (ne)kulturnim djelovanjem svaki mladi kritički um se odbija i gura u drugu stranu. Pred mladim kreativnim ljudima je opcija da otputuju iz Crne Gore, ili da djeluju neutralno, da ne budu prst u oko državnom aparatu. Ukoliko se povinuju, živjeće uz svoje sinekure i biće prepoznati kao umjetnici unutar granica Crne Gore, dok će njihov talenat biti učauren i nemoguć za „izvoz“ u svijet. To je jedan od najvećih problema nepostojanja jake kulture koja može

biti prepoznata vani i koja može stajati rame uz rame sa Evropskom umjetnošću.

Bojazan od Evrope nije realna, jer ukoliko kultura i nacionalni identitet dozvoli da ga uguše ostali evropski naleti i utopi se i nestane, takva kultura nije ni vrijedna bila postojanja, bila je vještačka i nije bila vitalna.

Moramo biti svjesni izazova i svih pojedinosti na koje moramo obraćati pažnju. Nije isto ako se odlično vino iz Crne Gore nudi vani sa užasno loše dizajniranom etiketom i osrednje vino iz Italije sa izuzetnom naljepnicom i ambalažom. Nije riječ da moramo prenaplaćavati i činiti naše proizvode boljim nego što jesu, već znači da moramo imati svijest o značaju svih metoda u brendiranju i sitnica koje su bitne pri pozicioniranju proizvoda na tržište.

Crna Gora se računa u zemlje sa malim brojem stanovnika, ali je oduvijek bila zemlja pojedinaca. Imajući u vidu rezultate koje su postizali Crnogorski iseljenici u emigraciji, stiče se utisak da Crna Gora najviše može računati na pojedince. Sve što treba u tom cilju učiniti jeste dati im podršku, ali po Evropskom principu, dati podršku onima koji zaslužuju, a ne po partijskom ključu, podobnosti ili linijom nepotizma, što je nažalost postalo Crnogorsko pravilo.

Nacionalni ekskluzivizam je Crnoj Gori stran, odnosno za vrijeme kad je u bivšoj Jugoslaviji bujao nacionalizam skoro u svim republikama, Crnogorski nacionalizam nije postojao, već je bio hibrid srpskog nacionalizma. Dio građana koji je bio slobodan i antiratno nastrojen činio je misleći dio društva, dio koji je već tad bio opredijeljen za Evropu kao ideju. Evropa i jeste ideja, poštovanje svog života isto koliko i tuđeg. Zajednica i model nove Evrope koji u potpunosti odgovara Crnoj Gori i između raznih suludih ponuda je jedino realno rješenje. Naša ekonomija ne može biti u goroj situaciji, tako da se možemo osloboditi straha, a kolonizacija regiona je neminovna, odnosno,

korporacijski imperijalizam ukoliko je krenuo, Crna Gora nije nikako sposobna da se odupre, najviše jer gleda svoj interes u transformaciji svog društva u Evropsko, zato jer ukoliko prihvatiti bilo koji drugi model, u Crnoj Gori će se kad tad pokrenuti bunt ili nacionalizam, pa bilo da kontrolu nad Crnom Gorom peuzme ekonomski jaka Turska koja vrši sve veći uticaj na zemlje koje su nekad bile dio otomanske imperije, ili pak Rusija, koju rusofili u Crnoj Gori i dalje tumače kroz Dostojevskog i Puškina, preskačući

Tolstojeve „jeretički stav“ i angažman. Rusofili u Crnoj Gori kao da priželjkjuju da nas Rusija naoruža ne bi li mi bili sila, zanemarujući potpuno sve ideje o prosperitetu i životu uopšte.

Ideja Aleksandra Dugina o Evroaziji nije ideja koja je prijemčiva Crnoj Gori, jer Crnu Goru karakterišu Evropske vrijednosti mnogo više nego li ostale države koje su predviđene za članice Evroazije. Dugin, sa konzervativnim stavovima i mnoštvom ikona koje prate njegovu pojavu je na istoj frekfenciji sa onima koji propagiraju na sjeveru Crne Gore ideju autonomije Sandžaka i bližih veza sa Tuskom koja svoj uticaj sve više širi na granice nekadašnje Otomanske imperije. Bilo kakvih prekrajanjem granica ili pojačavanjem uticaja sa istoka Crna Gora bi se udaljila od renesansnih i refeormatorskih Evropskih ideja, propustili bi šansu otvaranja svojih granica prema Evropi, prema svijetu koji poštuje život i pravila i zalaže se za jednakost i propagira duhovno uzdizanje i život zasniva na nauci i razumu.

Crnogorskom građaninu je nužna emancipacija jer su gradovi i regije u suprotnosti. Nije riječ samo o razvoju i finansijskoj sposobnosti građana, već ukoliko Crna Gora uđe u zemlje koje poštuju zakone i red, reforme će vremenom nastupiti i kod nas. Tih reformi se možda plaši vladajuća elita, svjesna da približavanje Evropi donosi i poštovanje prava. Otvaranje granica prema zapadu i sama riječ Evropa izazvaće u građaninu

osjećaj slobode, jer uzalud glavnom gradu Crne Gore palme na ulicama ukoliko se ne baštini mediteranski duh, i uzalud propagiranje i navodi domaćih političara da pratimo evropske vrijednosti ako se nijedan aspekt „njihove domaće“ Evrope ne podudara sa težnjama savremene Evrope. Poslednja je prilika da Crna Gora otvori svoje granice Evropi i da studenti i radnici imaju šansu da putuju i sarađuju, da se unovči um, a ne prevarantska i švercerska taktika, plemenske veze i da se očekuje neko novo ratno-profiterstvo. Evropa cijeni znanje i razum.

Ako jednog Evropejca između ostalog karakteriše i osobina da brine o svojoj okolini i reciklira smeće, Crna Gora bi čak trebala da prednjači u očuvanju životne sredine kad se već predstavlja kao ekološka država. Brinući o okolini, sledeći korak je i briga o životinjama, briga o sunarodnicima, komšijama i čovjeku uopšte, i nadati se da će zajedno sa nacionalizmom nestati i homofobija i ostali oblici mržnje, kao i mizantropija i da će ljudi početi da žive život, a ne da im život postane kanta u koju se trpa nacionalizam, loše serije i mržnja.

Crna Gora pripada traumatizovanom području koje već dvadesetak godina nema mnogo blistavih trenutaka ukoliko ne računamo obnovu nezavisnosti i par sportskih podviga. Nužno je osvojiti parče slobode, da se građanin Crne Gore okrene Evropi, kao ideji, kao baštini nauke, univerziteta i napretka. Sama ideja doprinosi elanu koji bi se javio u napaćenom građaninu.

Ono što su građani glasanjem za nezavisnu Crnu Goru željeli jeste da Crna Gora postane dio Evropskih naroda, i ideja o samostalnosti nije ideja o izolaciji, već želja za uređenjem unutrašnjih i spoljnih odnosa na svoj način. Mnogo je građana koji su razočarani selektivnim primjenjivanjem evropskih zakona i sporošću transformacije našeg društva. Otvaranje granica Crne Gore prema Evropi učinilo bi da to bude drugi korak po važnosti nakon obnove nezavisnosti. Tim činom, Crna

Gora bi mogla da dokaže da joj je mjesto u Evropi, da oslobodi svoj duh Balkanskog tereta i da ima veće šanse za prosperitet i prije svega, bogaćenje duha svojih građana koji su konačno zaslužili da se umjesto nacionalizmu i jadu okrenu životu.

Građani nisu na referendumu 2006. godine glasali samo za obnovu nezavisnosti, već je to pitanje i zaokruživanje značilo mnogo više. Glas za nezavisnost je značio težnju za boljim životom, mirom, građanskim društvom i Evropom i zato se danas osjećaju iznevjerenim.

Život na tlu Crne Gore se mora učiniti podnošljivijim. Egzistencijalna pitanja su predugo bila zamijenjena nacionalizmom i mržnjom. Crna Gora nije spremna za nove dogme i utopije, nove ratove i revanšizme, nije spremna za još jednu dozu ostrašćenosti. Cilj koji sebi mora postaviti jeste „zadovoljstvo postojanja“, smisleni život i napredak u svim poljima. Ljudi u Crnoj Gori su nalik prirodi, različiti i jedinstveni, i autentičnost je prtljag koji trebamo sačuvati prilikom transformacije društva po evropskom modelu.

Put ka Evropi počinje u glavama građana. Taj put Crna Gora mora shvatiti kao način, kao Sinatra My Way.

Literatura:

- Mišel de Montenj – Eseji i Ogledi
- Mišel Onfre – Moć postojanja / Hedonistički manifest
- Damir Karakaš – Kako sam ušao u Evropu
- Mišel Uelbek – Karta i teritorija
- Youtube kanal Damira Nikšića
- Antonio Negri – Deklaracija
- Roberto Saviano – Gomora